

A PÁRTDEMOKRÁCIA KÉRDÉSEIRŐL

KOSSUTH

A példákra kíváncsi? Kérdésedről

A pártdemokrácia kérdéseiről

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1986

ISBN 963 09 2813 2

(4165)

„A párton belüli demokratikus,
nyílt közösségi viszonyok hatnak
az egész közéletre.”

*(Az MSZMP XIII. kongresszusának
határozatából)*

Előszó

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Osztálya, a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya és az MSZMP Politikai Főiskolája 1985. november 21-22-én „A pártdemokrácia helyzete és fejlesztésének feladatai” címmel országos elméleti tanácskozást tartott.

Kötetünk Lakatos Ernőnek, az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya vezetőjének megnyitóját, Németh Károlynak, a párt főtitkárhelyettesének vitaindító előadását, valamint az egyes szekciók elnökeinek összefoglalóját tartalmazza.

A kiadó

Megnyitó

Az elmúlt években már hagyománnyá nemesült, hogy azokban a témakörökben, amelyek társadalmi-gazdasági fejlődésünk szempontjából adott időszakban a legfontosabbak, országos elméleti tanácskozás keretében összegezzük a gyakorlati tapasztalatokat, a kikristályosodott elméleti általánosításokat. Jó alkalom ez arra is, hogy feltárjuk a még megválaszolatlan kérdéseket, orientáljuk a kutatást, a kísérletezést, megvitassuk a témánkkal kapcsolatos politikai, ideológiai feladatokat, és municiót adjunk a propaganda számára.

Az elméleti tanácskozások sorát folytatva ez alkalommal először választottuk témánknak fejlődésünk mozgatóját, vezérlőerejét, legfontosabb szubjektív tényezőjét, magát a pártot. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy egy tanácskozás keretében nincs lehetőség teljességében áttekinteni a párt történetével, helyzetével és fejlődésével, elméletével és gyakorlatával összefüggő valamennyi lényeges kérdést. Igyekeztünk ezért kiválasztani azt a témakört, amely megítélésünk szerint a párt előtt álló feladatok megoldása szempontjából a meghatározó lehet.

Azt, hogy tanácskozásunkon a pártdemokrácia érvényesülésével és fejlődési lehetőségeivel kívánunk foglalkozni, több tényező indokolja.

Szocialista építésünkben korszakváltáshoz érkeztünk. Ennek lényegét legjellemzőbben az a már közismert tétel fejezi ki, hogy az extenzív fejlődés forrásai kimerül-

tek, s előtérbe kerülnek az intenzív fejlesztési megoldások, tevékenységünk hatékonyságának, minőségének növelése. Vonatkozik ez elsősorban a termelőerőkre, a gazdaságra, de a változások nem kerülnek el a termelési viszonyokat s a politikai intézményrendszert sem. Az utóbbi években a politikai intézményrendszer fejlesztésével arra törekszünk, hogy elemei és működése legyenek összhangban a társadalom fejlettségével, segítség elő a feszültségmentes minőségi változásokat. A továbbfejlesztés útja: a szocialista demokrácia erősítése. Törvényszerű a szocialista demokrácia továbbfejlesztésének perspektíváit, mai gyakorlati feladatait és hatékony megoldásukat.

A szocialista demokrácia kibontakoztatásában különleges, központi helyet foglal el a párt. Tevékenysége kihat a politikai intézményrendszer egészére, befolyásolja más elemeinek helyzetét, működését. Kezdeményező és integráló szerepével meghatározza a fejlesztés irányát, fő követelményeit, tartalmát.

A párt által kezdeményezett változások, a politikai intézményrendszer fejlődése – például a választási rendszer, a kormányzati munka korszerűsítése, a helyi tanácsok önállóságának növekedése, a vállalatvezetés demokratizálása stb. – új követelményeket állít a párt elé. E követelmények érintik a párt életét, tevékenységét is. Közülük is a legfontosabb a pártmunka egészét érintő kérdés: a párt-demokrácia fejlesztése, a demokratikus centralizmus lenini elvének következetes érvényesítése, korszerű alkalmazása.

A pártban fokozottan szükség van az aktív, kezdeményező, politizáló légkör biztosítására. Ez csak úgy teremthető meg, ha a pártszervek és az alapszervezetek a valóságból adódó lényeges, a párttagságot is érintő, érdeklő kérdésekkel foglalkoznak; ha megfelelő önállóság és felelősség van az érdemi döntésekhez; ha megvalósul

a párttagság mind szélesebb körű bevonása az előkészítés-döntés-végrehajtás-ellenőrzés egész folyamatába. Ebből a szempontból is fontos a párttestületek és -fórumok munkájának javítása, szerepének növelése. A párt-demokrácia témakörével foglalkozni tehát objektív, ugyanakkor azonban szubjektív szükséglet is.

A XIII. kongresszusra készülve jelentősen nőtt – s nem csak a kommunisták körében – az érdeklődés a párt szerepével, tevékenységével, belső életével kapcsolatos kérdések iránt. Az emberek úgy foglaltak állást, hogy a vezető szerep vállalása egyúttal megköveteli a párt tevékenységének folyamatos fejlesztését. A kommunisták azt is hozzátették, hogy szükség van a párt belső életének megújítására. Ennek sorában többségük kiemelt jelentőséget tulajdonított a pártdemokrácia szélesebb körű érvényesülésének: a párton belüli nyilvánosság fokozásának, a tájékoztatás, az információáramlás javításának, annak, hogy a tagság kapjon lehetőséget az aktívabb részvételre a központi, és főleg a helyi döntések előkészítésében. Az emberek fontosnak tartják a párt-demokrácia fejlesztését a társadalom egészét érintő demokratizmus további erősítése szempontjából is.

A kongresszusi irányelvek feldolgozása segítette, a XIII. kongresszus dokumentumainak napjainkban is folyó ismertetése, megvitatása pedig tovább segíti a párt politikájának megértését. Hozzájárul ahhoz, hogy a párttagság azonosuljon a kongresszussal, és felkészültebben, aktívabban vegyen részt a párt politikájának képviselésében. Ez a pártdemokrácia szélesítésének lehetőségét is magában hordozza. Főleg akkor, ha leküzdjük a pártdemokrácia érvényesülésének olyan gátjait, mint a még erőteljesen jelenlevő formalizmus és bürokratizmus. Ezek a jelenségek negatívan hatnak a párttagság politika melletti kiállására, akadályozzák a pártmunka mozgalmi jellegének az erősödését.

Tanácskozásunk témaválasztásának indoklása alapvetően tartalmazza azokat a célokat is, amelyeket e két nap során és azt követően a vitaindító előadás, a korreferátumok és a vita értékeinek széles körű megismertetésével szeretnénk elérni.

Célunk, hogy elősegítsük a XIII. kongresszusnak a pártdemokrácia fejlesztésére vonatkozó határozata végrehajtását. A politikai tapasztalatok s elméleti összegzésük közreadásával hozzá kívánunk járulni a pártszervek és az alapszervezetek ez irányú gyakorlati munkájának további fejlesztéséhez. A tanácskozás eredményeként bővíthet a pártdemokrácia fejlesztésével kapcsolatos agitációs és propagandamunka érvanyaga.

A tanácskozás előkészítése során érzékeltük, hogy a párttal, s így a pártdemokráciával kapcsolatos tudományos kutatómunka az utóbbi években nem tudott lépést tartani az új követelményekkel. Számtalan elméletileg nem kellően kidolgozott vagy válasz nélkül levő kérdéssel találkoztunk. Természetesen tanácskozásunk nem vállalkozhat az elmaradások teljes körű pótlására. Arra azonban igen, hogy orientáljuk a kutatókat, melyek azok a fő problémakörök, kérdések, amelyekkel a párt fejlődése, megújulása szempontjából is elemzőbben kell foglalkozniok.

Ahhoz, hogy ezeket a célkitűzéseket teljesíteni tudjuk – úgy gondoljuk –, arra van szükség, hogy nagy felelősséggel és őszinteséggel, bátran, kritikusan, önkritikusan, és mindenekelőtt konstruktívan, a fejlődés megalapozott gyorsításának elősegítése szándékával nyúljunk a pártdemokrácia kérdéseihez. Jól tudjuk, hogy a ma problémáiban való eligazodáshoz sokszor alapvető tanulságként szolgálnak megtett utunk történelmi tapasztalatai és a kitekintés testvérpártjaink tapasztalataira. Fontosnak tartjuk azoknak a kérdéseknek a feltárását is, amelyek a pártdemokrácia helyzetét és fejlődését a

társadalom egészének, a szocialista demokrácia kibontakoztatásának tükrében állítják eléink. S a lehetséges komplexitással – és főleg problémacentrikusan – kívánjuk áttekinteni a párt belső életének, működésének folyamatait.

Tanácskozásunkra – a téma jellegénél fogva is – elsősorban a pártmunkában járatos, különböző szinteken dolgozó tisztségviselőket és elméleti szakembereket, a marxizmus-leninizmus oktatóit, a tömegkommunikáció e területtel foglalkozó képviselőit hívtuk meg. Úgy gondoljuk, hogy a párthoz értők, a pártmunkát gyakorlatban végzők és a pártdemokrácia érvényesülését átélők találkozása jó alkalom a tapasztalatcserére, az itt-ott konkrétan jelentkező problémák megoldási lehetőségeinek megbeszélésére is. Ezért tanácskozásunkon mindenki aktív részvételére számítunk. S az aktivitáson elsősorban nem beszámoló vagy „jelentés” jellegű hozzászólásokat értünk, hanem alkotó vitát. Azoknak a kérdéseknek a megfogalmazását, amelyek a pártdemokrácia fejlesztésében ma leginkább válaszra várnak, s azoknak a tapasztalatoknak a közreadását, amelyek bevált gyakorlatot tükröznek, s mindannyiunknak további segítséget nyújtanak az eligazodáshoz, a pártmunkához.

Úgy gondoljuk, hogy ez a tanácskozás – a XIII. kongresszus határozatának nyomvonalán haladva – elindítója is lehet egy olyan folyamatnak, amelyben megújulnak ismereteink, felfogásunk, szemléletünk a pártról, szerepéről a társadalomban. Ez is segítheti, hogy határozottabban bontakozzék ki minden szinten – alapszervezetekben és testületekben – a kommunisták tetterekészsége, önként vállalt cselekvő részvétele az ország, a nép, a párt dolgainak intézésében.

A pártdemokrácia kérdéseiről

Pártunk az elmúlt évtizedekben a társadalmi haladást szolgáló legfontosabb lépések kezdeményezője, szervezője volt. Ezek a lépések szorosan illeszkedtek azoknak a törekvéseknek a folyamatába, amelyek a hatalom megvédését, megszilárdítását, a mezőgazdaság szocialista átszervezését, a gazdaságirányítási rendszer fejlesztését, a kulturális forradalom megvalósítását, az életkörülmények jelentős javítását szolgálták. A párt az elmúlt öt esztendőben is betöltötte vezető szerepét. A kedvezőtlenebbé vált körülmények között feltárta annak lehetőségét, hogy miként lehetne javítani nehéz gazdasági helyzetünkön, dinamikusabban előrelépni s programot adott az építőmunkához. Kezdeményezte a gazdaságirányítás továbbfejlesztését, foglalkozott a közigazgatás átszervezésével, a választási rendszer módosításával, a szakszervezeti, az ifjúságpolitikai munka kérdéseivel. Tökéletesítette a különböző szintű pártszervek és -szervezetek munkamódszereit, megváltoztatta fontos pontokon a pártélet szervezeti kereteit.

Joggal állapíthatta meg a XIII. kongresszus határozata: „A Magyar Szocialista Munkáspárt, a munkásosztály forradalmi élcsapata, a dolgozó nép pártja eredményesen irányítja, szervezi a szocialista építőmunkát, betölti vezető szerepét.”

A pártnak a társadalomban betöltött vezető szerepéből következően figyelembe kell vennie, hogy a párton belüli és a társadalmi folyamatok szorosan összefüggnek

egymással. A szocializmus sikeres építésének előfeltétele, hogy a pártban demokratikus viszonyok uralkodjanak, következetesen érvényesüljenek a párt működését szabályozó lenini elvek. Súlyos tapasztalatunk van arról, hogy ha ezek csorbát szenvednek, nemcsak a pártban, de az egész politikai rendszerben is zavarok támadnak. Az ötvenes évek első felében a párt akkori vezetői semmibe vették a pártdemokráciát, a párt lenini normáit, a kollektív vezetést. A személyi kultusz és a vele párosuló munkastílus, a tömegek lebecsülése, a meggyőzés helyett az adminisztratív módszerek előtérbe állítása, az állami, társadalmi szervek önállóságának durva megsértése súlyos károkat okozott. A Magyar Szocialista Munkáspárt megszüntette ezeket a torzulásokat, munkájában érvényesítette és jelenleg is érvényesíti a lenini elveket.

Már Marx és Engels is határozottan állást foglalt a munkáspárt demokratikus működésének elvei mellett. Az új típusú forradalmi párt gyakorlati tevékenységét vezérlő, máig érvényes elveket Lenin dolgozta ki. A pártdemokrácia lényegét a következőkben látta: „... a párt összes ügyeit közvetlenül vagy megbízottak útján a párt valamennyi tagja intézi, mégpedig minden kivétel nélkül, egyenlő jogok alapján, emellett a párt valamennyi tisztségviselőjét, valamennyi vezető testületét és valamennyi intézményét választják. Mindegyik beszámolási kötelezettséggel tartozik és leváltható.”

Lenin a demokratizmust az új típusú forradalmi párt lényegi vonásának, a feladatok sikeres megvalósítása fontos feltételének és eszközének tekintette. Hangsúlyozta, hogy a különböző szintű pártszerveknek, a párt-szervezeteknek egységesnek kell lenniük, ugyanakkor elengedhetetlennek tartotta, hogy ezekben a szervezetekben széles körben és szabadon lehessen mérlegelni, bírálni a pártélet jelenségeit. A pártdemokráciát fejlődő-

désében vizsgálta. Rámulatott, hogy ezt nem lehet határozatokkal elrendelni, mert csakis az elvek következetes érvényesítésének, a párttagok képzésének, nevelésének, a tapasztalatok és a körülmények tanulmányozásának és figyelembevételének útján valósulhat meg. A demokrácia fejlesztését és védelmét összekapcsolta a formalizmus, a közömbösség, a bírálóat elfojtása, a hatalommal való visszaélés elleni fellépéssel.

A kommunista pártok felépítését és működését szabályozó alapelvek kölcsönösen feltételezik egymást, egységes rendszert alkotnak. Ilyen elv a szervezeti és a politikai egység; a szabad vita a politika formálásában a döntések meghozatala előtt és az egységes cselekvés a döntések után; a kisebbségnek az a kötelessége, hogy alávesse magát a többség döntéseinek; a választott felsőbb szervek határozatainak kötelező érvénye az alsóbb szervezetekre. Tanácskozásunkon, ezeket az összefüggéseket is szem előtt tartva, a pártdemokrácia helyzetével és fejlesztésének feladataival foglalkozunk behatóbban.

A párton belüli viszonyok megítélésekor abból kell kiindulni, hogy a párt vezető szerepet tölt be társadalmunkban. A vezető szerep lényege abban fejezhető ki, hogy a párt politikája érvényesüljön s a kommunisták világnézete uralkodó legyen, a marxizmus-leninizmus hegemon szerepet töltsön be a társadalmi élet minden területén. A párt politikájának eredményes érvényesítése szükségessé teszi a szocialista építőmunka feladatainak helyes meghatározását, a különböző érdekek figyelembevételét, egyeztetését és szintetizálását. Egyúttal megköveteli a párt világnézetét megtestesítő elvi célok rendszeres összevetését a gyakorlat tapasztalataival és a lehetőségekkel, a tömegek megnyerését politikánk támogatásának, a párt tömegkapcsolatainak szüntelen erősítését.

Ahhoz, hogy a párt helyesen és idejében ismerje fel a társadalomban megérett feladatokat, folyamatosan igényelnie kell a dolgozók, a szakemberek széles körének véleményét, javaslatait, kezdeményező gondolatait. Ez csak úgy lehetséges, ha a pártban erős a demokrácia, a tagság a politika alakításának és végrehajtásának tevékeny részesévé válik.

Minden konkrét döntés esetében figyelembe kell venni, hogy társadalmunkban különböző érdekek léteznek. Minden elhatározás társadalmi rétegek, csoportok érdekeit érinti. Pártunk politikájának érvényesítése során felszínre hozza, mérlegeli, rangsorolja és egyezteti ezeket az érdekeket, hogy ezáltal kialakítsa a többség számára – az adott feltételek mellett – legkedvezőbb, legcélszerűbb megoldásokat. Ennek alapján válik képessé arra, hogy a lehetséges cselekvési változatok közül kiválassza a társadalom szempontjából legjobb megoldásokat.

A párt vezető szerepe – más oldalról közelítve – abban mutatkozik meg, hogy egyre többen fogadják el világnézetét, a marxizmust. Ez az egyik legfőbb erő a társadalmi mozgások irányának meghatározásában. Pártunk reális ténynek tekinti, hogy társadalmunkban léteznek, hatnak világnézetünktől eltérő nézetek is. Ezért szocialista fejlődésünk jelenlegi szakaszában az a lényeges, hogy biztosítsuk világnézetünk hegemon szerepét.

Az MSZMP tevékenységében következetesen szem előtt tartja, hogy a vezető szerep gyakorlati érvényesítése elválaszthatatlan a párton belüli demokráciától, a tagságnak attól a jogától, hogy részt vegyen az elvi, politikai, szervezeti kérdések megvitatásában, a politikai irányvonal formálásában.

Az elmúlt években tudatosan arra törekedtünk, hogy demokratikusabb legyen a döntések előkészítése. Ennek nyomán fokozódott a párttagság részvétele a politika

alakításában. Mint arra a XIII. kongresszus beszámolója is rámutatott, „a kommunisták észrevételei, jelzései, javaslatai érezhetően befolyásolják a központi és más választott szervek döntéseit”.

A pártdemokrácia érvényesülését jól szolgálta a kongresszusi dokumentumok előzetes megvitatása a párttagsággal, valamint az úgynevezett „felező” KB-ülést megelőző pártbizottsági ülések meghonosítása. A pártdemokrácia szélesítésében, a döntések megalapozásában fontos szerepet töltenek be – a Központi Bizottságtól a területi pártszervekig bezárólag – a testületek mellett működő s főleg ezek tagjaiból álló munkabizottságok. A fontosabb központi határozatok meghozatala előtt rendszeresek a széles körű eszmecserek, amelyekben részt vesznek a különböző szintű testületek, az alsóbb pártszervek tagjai, aktivistái, valamint a társadalmi szervezetek vezető testületei. Ilyen jellegű konzultációk voltak a közigazgatás rendszerének átszervezésére, választási rendszerünk korszerűsítésére, a szervezeti szabályzat módosítására, a szakszervezeti munka fejlesztésére hozott határozat és az ifjúságpolitikai állásfoglalás elfogadása előtt. Ez a gyakorlat kezd meghonosodni a területi és a munkahelyi pártszervekben is. A fontosabb döntések tervezeteit esetenként előzetesen megtárgyalják az alsóbb pártszervek vagy az alapszervezetek is. A vitában részt vesznek a felsőbb szervek testületeinek; apparátusainak tagjai, és ezúton is közvetlen tapasztalatokat szereznek a jelentősebb összefüggésekről, a tervezett döntések várható hatásairól.

A pozitív irányú fejlődés ellenére is meg kell állapítanunk, hogy a párttagsággal folytatott átfogó eszmecsere még korántsem megfelelő mértékű. A döntések előkészítésének demokratizmusában az utóbbi időben elért fejlődést a párttagság jelentős része vagy nem érzékeli, vagy nem tartja elégségesnek. A kongresszusi felkészü-

lés során sok alapszervezetben még mindig sérelmezték, hogy az irányító pártszervek a határozatok kidolgozásához ritkán kérik a véleményüket, vagy nem eléggé veszik figyelembe az alapszervezeti fórumokon elhangzottakat. A Központi Bizottságnak és a területi irányító szervezeteknek a jövőben sokkal nagyobb figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy döntéseik meghozatalában jobban hasznosuljanak a párttagság észrevételei, javaslatai, az alapszervezetek tapasztalatai.

A XIII. kongresszus határozatának megvalósításán munkálkodva le kell küzdenünk mindazokat az akadályokat, amelyek fékezik, hogy a párton belül a döntések előkészítésében széles körű demokratizmus érvényesüljön. Több lehetőséget kell teremteni arra, hogy a kommunisták a munkának ebben a szakaszában a legfontosabb kérdések kapcsán megtehessék észrevételeiket és javaslataikat. A párt központi és területi szervei már a munka tervezésekor jelöljék ki, hogy mely döntések kidolgozásához célszerű igényelni közvetlenül a párttagság véleményét. A pártfórumokon kapjanak nagyobb nyilvánosságot a határozathozatal folyamatában kifejtett érvek és ellenérvek, a szélesebb összefüggések. Csakis a pártdemokrácia ilyen értelmű szélesítésével biztosítható tevékenységünk rendszeres önkontrollja.

Népünknek létérdekei fűződnek ahhoz, hogy megőrizzük és erősítsük pártunk cselekvő erejét. Ez mindenké előtt a párt politikai egységétől, szervezettségétől, céltudatos és fegyelmezett munkájától függ. A párt politikai egysége akkor szilárd, ha a kommunisták minél szélesebb köre azonosul a közösen kialakított irányvonallal, kész annak következetes megvalósítására. A tapasztalat azt mutatja: ha a pártban a demokrácia beszűkül, s a vitatott kérdések tisztázása csupán a szakértőkre vagy a vezető testületekre korlátozódik, akkor a helyes elhatározásokat is nehezebb megvalósítani, repedések kelet-

kezhetnek a párt politikai és cselekvési egységén, akadozik a végrehajtás. S fordítva: a párttagság részvétele a döntések kialakításában, kollektív tapasztalatainak felhasználása nemcsak magukat a határozatokat teszi megalapozottabbá, hanem növeli a kommunisták felelősségét is, erősíti a cselekvési egységet, a szervezettséget, a fegyelmet.

Párttagságunk összességében helyesen értelmezi és képviseli politikánkat. Ez különösen értékes, ha figyelembe vesszük, hogy az elmúlt évek nehézségei újra meg újra próbára tették a pártegységet. Ugyanakkor tény, hogy a kommunisták is nehezebben igazodnak el fejlődésünk egyes kérdéseiben. Nem tudjuk a tagság előtt minden esetben egyértelművé tenni, hogy pártunk mit akar, mit támogat és mit ellenez.

Párttagságunk egy része azért bizonytalan, mert nem érti egyes intézkedések célját, vagy összeférhetetlennek tartja azokat elveinkkel. Vannak olyan párttagok, akik a párt általános politikai irányvonalával egyetértenek, de egyes elemeivel nem, és ez tükröződik magatartásukon is. Nem mindenki áll ki határozottan a párt politikája mellett. A tartózkodás okai esetenként egzisztenciális megfontolások. Olyanok is vannak, akik a környezetükben azért nem hallatják szavukat, amikor a politikát magyarázni, netán védeni kellene, nehogy a konformizmus vádjával illessék őket. Ebbe a helyzetbe nem szabad belenyugodni.

A pártegység erősítése érdekében idejében és meggyőző módon választ kell adnunk a társadalom fejlődésének új kérdéseire, a gyakorlati feladatokra pedig politikailag kell megfelelően felkészítenünk a párttagságot. A pártegység megőrzésének, folyamatos megújításának elengedhetetlen feltétele a véleménynyilvánítás szabadsága, a párttestületekben, a pártfórumokon folytatott demokratikus vita, a nézetek szembesítése. Szó-

cialista társadalmunk nem mentes az ellentmondásoktól és konfliktusoktól, ám ezek feloldásához, rendezéséhez a viták is szükségesek. Ezért politikai fejlődésünknek egyik kulcskérdése a viták helyes értelmezése, a vitakultúra fejlesztése a párton belül.

A kongresszus és a Központi Bizottság határozatai többször megerősítették azt az elvi állásfoglalást, hogy a párton belüli szabad vita hívei vagyunk. Azt valljuk, hogy a vezető testületekben – a Központi Bizottságtól az alapszervezetekig – a nézetek szembesítésével formálódik a párt politikája. A párt természetesen nem vitaegylet. Az eszmecserékre a döntések megalapozásához van szükség, a nézetek egyeztetésének a jó döntéshozatalt kell szolgálnia. Ez pártunk álláspontja. A vitában a párt politikai irányvonalával ellentétes nézetekkel szemben meggyőző érvekkel kell fellépni. Megengedhetlen, hogy bárki is azzal próbáljon nyomást gyakorolni a pártra, hogy politikájának a pártfórumokra tartozó lényeges kérdéseiről egyoldalú tájékoztatást vagy értékelést ad a szélesebb közvélemény előtt.

Kárt okoz a durva vitastílus is, a vitapartner személyeskedő minősítése, álláspontjának félremagyarázása, eltorzítása. Az ilyen stílus mérgezi a légkört, nem segíti az eltérő megközelítések, a különböző álláspontok és érvek tárgyilagos mérlegelését. Ez megosztottsághoz vezet, kárt okoz a párt cselekvési egységének.

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján szóvá kell tenni, hogy a döntések megalapozására hivatott viták sok alapszervezetben és különböző szintű pártszervben még nem megfelelő színvonalúak. Az ügyet előrevivő önálló, kritikus véleményalkotás nem kap mindig elég ösztönzést, bátorítást. Az is előfordul, hogy türelmetlenek a véleményüket nyilvánítókkal szemben; megesik, hogy elmarasztalják őket, zokon veszik az őszinte szót.

Egyes pártszervezetekben politikai közömbösség ta-

paszfialható. Ennek gyakori oka, hogy a vezetők egy része nem ösztönzi, sőt nehezen viseli el a bírálatot vagy éppen a vitát. A vezetők túl gyakran elsőként és úgy lépnek fel a testületi eszmecserében, hogy akarva-akaratlan korlátok közé szorítják a további hozzászólásokat. Találkozunk olyan irreális követelménnyel vagy inkább tévhittel, mintha a hozzászólók csak helyes dolgokat mondhatnának, és nem lenne szabad tévedniük. A kötetlen véleménynyilvánítást, az eltérő nézetek szembeállítását a pártrendezvényeken sokszor felváltja az előre elkészített, többnyire sablonos hozzászólás, ami szürkíti a pártéletet.

A pártszerű vita egyaránt igényli az elvi következetességet és a nagyfokú türelmet. Miután az ember arról tud vitatkozni, amiről kellő ismeretei vannak, fontos, hogy javítsuk a tájékoztatást, és a tényekről, az összefüggésekről megfelelő módon informáljuk a testületi tagokat, a párttagságot. Nem kevésbé fontos, hogy olyan légkört teremtsünk, amely a párttagokat véleményük, javaslataik őszinte elmondására, kérdéseik felvetésére készíti. A kommunisták érezzék, hogy szükség van észrevételeikre, ezek hasznosulnak a munka során, és kapjanak választ kérdéseikre. A pártfórumokon olyan szellemet kell meghonosítani, amelyben bátran lehet nem teljesen kész gondolatokat is kifejtetni, netán tévedni, nem tartva semmiféle hátrányos következménytől.

Külön is szükséges szólni arról, milyen nagy szerepet tölt be a pártdemokrácia a kommunisták nevelésében. Ennek egyik eszköze a már rendszeressé váló, az éves beszámoló taggyűléseket megelőző személyes beszélgetés a párttagokkal. A kommunisták igénylik a találkozásokat, amelyeken részletesen kifejtethetik javaslataikat, elmondhatják gondjaikat.

Ma már egyre több pártszervezetben törődnek rendszeresen a párttagok-politikai, szakmai fejlődésével, és

segítik egyéni gondjaik megoldását is. Őszintébb lett a tisztségviselők és a tagság közötti viszony, erősödött a bizalom, egymás megbecsülése, szélesedtek az elvtársi, emberi kapcsolatok. A kommunista közösségek nevelő szerepe abban is kifejeződik, hogy jobban megkövetelik a párttagoktól a példás magatartást, s határozottabban fellépnek a fegyelemsértőkkel szemben. A kommunista nevelés terén azonban még nincs minden rendben. Számos példát mondhatnánk arról, hogy az őszinte, demokratikus légkör hiánya miatt nem tesznek szóvá különböző hibákat, és ebből kára származik az ügynek. Nagyobb figyelmet érdemel a párttagokkal való rendszeres személyes foglalkozás. Ne csak addig tartson a törődés, amíg valaki belép a pártba! Fontos és állandó feladatunk a párttagság eszmei, politikai képzése, a jogok és a kötelességek együttes érvényesítése.

A XIII. kongresszus elsőrangú feladatnak szabta meg a párt belső életének, munkastílusának, munkamódszerének fejlesztését. Az MSZMP csaknem három évtizedes útján többször élt át olyan időszakokat, amikor munkastílusát vagy annak fontos elemeit hozzá kellett igazítania a társadalmi fejlődés új követelményeihez. Ma ismét sok vonatkozásban új feltételek között dolgozunk. Olyan feladatok állnak előttünk, amelyeknek a megoldása feltétlenül szükségessé teszi a munkastílus demokratikus vonásainak elmélyítését.

Ezt szolgálja az is, hogy erősíteni kívánjuk a pártmunka politikai-mozgalmi jellegét, ami nem szűkíthető arra az – önmagában igen fontos – szabályozásra, hogy a pártmunka munkaidőn kívül folyjon, csökkenjen az aktagyártás, az értekezletek száma és időtartama. A dolog lényege az, hogy céljainkat nem adminisztratív, hatalmi eszközök igénybevételével váltjuk valóra, hanem politikai, mozgalmi módszerekkel, meggyőzéssel, a tö-

megek aktív közreműködésével. A párt egész tevékenységében mind jobban érvényesülnie kell az ételszerűségnek, a rugalmasságnak, és a pártszervezeteknek nagy önállósággal s az ezzel együtt járó növekvő felelősséggel kell ellátniuk teendőiket, Sajnos eléggé mély gyökeret eresztett a pártmunkában az úgynevezett hivatali jelleg, amely visszaszorítja az eleven kapcsolatokat, akadályozza a még nyíltabb légkör kialakulását, gátat szab annak, hogy a párttagság folyamatosan figyelemmel kísérhesse és megítélhesse a vezetőségek tevékenységét.

Gyakran lehet hallani olyan véleményt, hogy nincs idő a pártdemokrácia tényleges gyakorlására. Fontos intézkedések megtételében – időhiányra hivatkozva – mellőznek demokratikus fórumokat vagy eljárási szabályokat, s ez végső soron hátrányosan hat a határozatok színvonalára. Ilyen irányba nem mehetünk. A demokratikus előkészítésre fordított idő nem teherként, ellenkezőleg, busásan megtérülő befektetés, mert lehetővé teszi a hibás döntések elkerülését, elhatározásaink mélyebb megalapozását.

A demokrácia fejlettséget pártunkban is nagymértékben meghatározza, hogy miként működnek a választott testületek, a vezető szervek, s mennyire hatja át munkájukat a demokratikus légkör. A testületi tevékenység demokratizmusának fontos ismérve a tagok egyenjogúsága. Általánosan elfogadott és érvényesített gyakorlat nálunk, hogy az alapszervezeti taggyűléseken éppúgy, mint a különböző szintű választott szervek ülésein minden szavazat egyenlő értékű, minden párttagnak, illetve minden testületi tagnak azonos jogai vannak. Ennek az elvnek a megvalósulása biztosítja a vélemények szabad kifejtését, a döntéshozatal demokratizmusát.

Jóllehet az egyenjogúság nyílt megsértésével nem találkozunk, tudatában kell lennünk, hogy ennek a fontos elvnek a gyakorlati érvényesülése a választott testü-

letek munkájában nem kielégítő. A testületi tagok sokszor nem vesznek részt érdemben a döntéshozatalban. Gyakori, hogy egyesek csak dicsérgetik az előterjesztéseket. Mások úgy gondolkodnak: az előterjesztés, mivel azt hivatásos politikusok, szakemberek, apparátusi dolgozók, a kérdést közeli ismerők készítették, bizonyosan megfelel a követelményeknek. Az olyan magatartási mód se ritka, hogy valaki attól függően tart valamit jónak vagy kevésbé jónak, hogy ki annak az előterjesztője. Minél magasabb funkcióban van az előterjesztő, annál kevésbé illetik bíráló hanggal. Ez elvileg és gyakorlatilag egyaránt hibás, elítélendő álláspont. Az ilyen esetek ismétlődése miatt sem felesleges hangsúlyozni és tudatosítani, hogy a döntések előkészítésében és meghozatalában való részvétel nemcsak jog, hanem kötelesség is. A választott szervek tisztségviselőinek különösen fontos feladatuk, hogy fellépjenek minden olyan jelenséggel szemben, amely a testületi munkában a rossz értelemben vett tekintélytiszteletet táplálja. Ez nemcsak feladatuk, hanem felelősek is ezért.

A testületi munka demokratizmusának fejlesztésére a XIII. kongresszus után fontos állásfoglalások születtek. A Központi Bizottság 1985 áprilisában áttekintette munkarendjét és munkamódszerét. Megerősítette az 1980-ban hozott határozatával kialakított gyakorlatot, hangsúlyozva annak helyességét. Rámutatott, hogy nagyobb figyelmet kell fordítani a testületi tagok felkészítésére, tájékoztatására, arra, hogy közvetlenül is részt vegyenek a döntések előkészítésében, ismerjék meg a lehetséges alternatívákat, a különböző javaslatokat. Ennek érdekében a Központi Bizottság tagjai rendszeresen készülő információs anyagokat kapnak, betekintést nyerhetnek a Központi Bizottság végrehajtó szerveinek és apparátusának munkájába. Érdeklődésüknek megfelelően közvetlenül, tehát személy szerint is részt vehet-

nek az előterjesztések előkészítésében, megismerkedhetnek az egyes munkabizottságoknak, a Központi Bizottság osztályainak tevékenységével, bekapcsolódhatnak vizsgálataikba.

A Központi Bizottság tagjai a testület ülésén olyan kérdésekről is véleményt nyilváníthatnak, amelyek nem szerepelnek a napirenden, illetve kérhetik általuk fontosnak ítélt témák napirendre tűzését. A Központi Bizottság állásfoglalásában egyúttal arra kötelezte az előterjesztőket, hogy a témák kapcsán felvetődő lényeges kérdésekben ismertessék az eltérő véleményeket, és gyakrabban javasoljanak alternatív megoldásokat. Mindez útmutatásul szolgál az egész párt számára, megvalósulása hozzájárul a pártélet demokratikus vonásainak erősödéséhez.

Jelenlegi körülményeink és az előttünk álló feladatok megkívánják, hogy tovább növekedjen a különböző választott párttestületek szerepe. A társadalmi méretekben szélesedő önállóság azt a felelősséget rója a helyi választott testületekre, hogy a központi határozatokat saját viszonyaik figyelembevételével valósítsák meg, a helyi kérdésekben önállóan és kellő időben döntsenek, és tegyenek meg mindent a sikeres végrehajtásért. Ehhez szükséges a testületek és az apparátusok viszonyának további javítása. A kollektív vezetés következetes érvényesítése érdekében az apparátusoknak is az eddiginél magasabb igényeket kell kielégíteniük. A hatékonyság és a párton belüli demokrácia követelményeinek egyaránt az felel meg, ha a testületek és az apparátus tevékenységét komplex egységben javítjuk, fejlesztjük. Ennek során változatlanul azt az elvet követjük, hogy választott szervet csak választott szerv irányíthat; az apparátus pedig a választott szervek megbízásából látja el a döntések előkészítéséből, végrehajtásából és az ellenőrzés megszervezéséből rá háruló feladatokat.

Pártunk tevékenységét vizsgálva önkritikusan azt is megállapíthatjuk, hogy a döntések előkészítésére az indokoltnál lényegesen több időt fordítunk, a végrehajtás megszervezésére és ellenőrzésére pedig kevesebbet. A kongresszus joggal mutatott rá, hogy a párt vezető szerepének érvényesülése növekvő mértékben függ a határozatok teljesítésének megszervezésétől és a végrehajtás ellenőrzésétől. Munkánknek ma minden szinten ez a gyenge pontja.

Pártéletünknek fontos szabálya, hogy a határozatokat minden párttag köteles végrehajtani, még abban az esetben is, ha valamelyikkel nem ért egyet. Ilyenkor a párttag jogosult arra, hogy különvéleményét fenntartsa, egészen a kongresszusig továbbítsa, de ez nem mentesíti a fegyelmezett végrehajtás alól. Fontos hangsúlyozni, hogy a párt tagjai valamely határozattal kapcsolatos ellenvéleményüket csak pártfórumon fejthetik ki. Ez a pártéletnek minden kommunista számára egyformán kötelező normája.

A XIII. kongresszus megállapította, hogy a pártszervezetek összességükben eredményesen dolgoznak politikai céljaink megvalósításáért, a párttagok túlnyomó többsége aktívan részt vesz a munkában. Mindez azonban nem feledtetheti, nem homályosíthatja el azt, hogy a határozatok végrehajtásában mutatkozó elmaradást erőteljesen bírálták a kongresszust megelőző alapszervezeti taggyűléseken is. Számos esetben talákoztunk olyan, értékvételtet is kifejező kérdéssel a társadalmi, a gazdasági, a kulturális életben jelentkező gondok, hiányosságok kapcsán, hogy „hol van a párt?”, „mit tesz a párt?”, „miért nem lép fel erélyesebben a mulasztókkal, azokkal szemben, akik a határozatokat nem hajtják végre?”.

A problémák okait kutatva bizonyos fajta helytelen szemléletbe és gyakorlatba ütközünk. Azok a különböző

szinteken dolgozó tisztségviselők, funkcionáriusok, akik a párttestületek tagjait, a párttagságot nem avatják be mélyebben az ügyekbe, a végrehajtás ellenőrzésébe, a gondok, nehézségek megismerésébe, akarva-akaratlan lebecsülik a testületek tagjait, a párttagokat. Ez ellentmond elveinknek. Arra is szükség van, hogy a határozatok ismertetése mellett több energiát fordítsunk egységes értelmezésükre, megértetésükre, az összefüggések magyarázatára, a végrehajtáshoz nélkülözhetetlen politikai, személyi, anyagi feltételek megteremtésére. Nem kevésbé fontos, hogy folyamatos ellenőrző munkával kísérjük figyelemmel az adott határozat végrehajtása során jelentkező hatásokat, a menet közben megváltozott feltételeket, körülményeket, és – ha szükségesnek mutatkozik – folyamatosan módosítsuk, kiegészítsük korábbi döntéseinket. A végrehajtás elmulasztását újabb határozatokkal nem lehet helyrehozni.

Több mint negyedszázada rendszeresen az ország nyilvánossága elé tárjuk elképzeléseinket, gondjainkat, a megoldásukra javasolt intézkedéseket. A közvélemény így minden lényeges döntés előtt tájékozódhat a párt céljairól, meggyőződhet azok realitásáról, véleményt mondhat, javaslatokat tehet; ily módon részt vehet a meghozandó döntésekben. Ennek is köszönhető, hogy a tömegek a nehezebbé vált körülmények között is elfogadják pártunk iránymutatását. A társadalmi nyilvánosság szélesítése teszi lehetővé a szubjektivizmus háttérbe szorítását, az egyéni érdekek egyeztetését a társadalmi érdekekkel, a személyes érdekek alárendelését a közérdeknek.

A döntések előkészítésének nyilvánossága, a dolgozók politikai felkészítése a végrehajtásra azonban még gyakran elmarad a kívánatostól. Helyenként a befelé fordulás, a pártélet misztifikálása érzékelhető, ami szemben áll a tömegkapcsolatok szélesítésére irányuló törekvé-

sekkel. A demokratikus nyilvánosság mellőzése a településeken, a munkahelyeken formálissá, érdektelenné teszi a politikai ténykedést az ott dolgozó párttagok és pártonkívüliek számára. Sokéves tapasztalat bizonyítja, hogy az őszinteség, a nyílt viszony erős összekötő kapocs a párt és a dolgozók között; biztosítja, hogy a politikai tevékenység ne szakadjon el a realitásoktól, tartós maradjon a nép bizalma pártunk politikai céljai, gyakorlata iránt.

A párt tömegkapcsolatának további erősítése szempontjából fontos tisztában lennünk azzal, hogy a pártdemokrácia színvonala meghatározza az államélet, a tömegszervezetek, a tömegmozgalmak és egész közéletünk demokratizmusának fokát. A párt szakított a korábbi időszak hibás vezetési stílusával, elvetette az állami és a társadalmi szervek munkájába való közvetlen beavatkozást. A szocialista demokrácia csak úgy érvényesülhet, ha a politikai rendszer egyes intézményei képesek kifejezni és megfogalmazni a sokféle szakmai, ágazati, területi és egyéb érdeket. Ez akkor lehetséges, ha ezekben az intézményekben demokratikus légkör uralkodik. A pártdemokrácia továbbfejlesztésének ebben az összefüggésben is meghatározó szerepe van.

Pártunk alapvető feladata, hogy biztosítsa szocialista elveink és céljaink gyakorlati megvalósulását. Vezető szerepének erősítésében a fő módszer változatlanul a meggyőzés, az eszmei ráhatás, az érvelés, az elvi-politikai irányító, szervező tevékenység. Az egypártrendszer viszonyai között megkülönböztetett jelentősége van annak, hogy minden politikai intézmény, az állami, a gazdasági, a társadalmi szervek rendeltetésüknek megfelelően működjenek, növekedjen önállóságuk és felelősségük. Arra kell törekedni, hogy a párt minden szinten kevesebb és csak lényeges kérdéssel foglalkozzon, de azal sokkal alaposabban, elmélyültebben. A profilok vi-

lágosabb meghatározása, a tevékenységi körök célszerű elhatárolása, a fő folyamatok kellő befolyásolása elősegítheti a párt vezető szerepének még jobb érvényesítését.

Központi Bizottságunk elhatározta, hogy – tekintettel a szocializmus építésének külső és belső körülményeiben végbement lényeges változásokra – napirendjére tűzi azoknak a feladatoknak a kijelölését, amelyeknek megoldásával a párt a változó feltételek között is eredményesen betöltheti vezető szerepét, s politikai rendszerünk minden intézménye még inkább rendeltetésének megfelelően működhet.

Szólni kívánok még a pártdemokrácia erősítésének főbb irányairól és módszereiről, a demokratikus centralizmus helyes értelmezéséről. Az antimarxista ideológusoknak ma is kedvenc céltáblája a demokratikus centralizmus. A munkásmozgalomban is jelentkezik ennek jobboldali revizionista és baloldali szektás megítélése. Pártunk gyakorlata igazolja, hogy ebben a kérdésben is kétfrontos harcot kell folytatnunk.

Találkozunk olyan nézetekkel, amelyek féltik a párt vezető szerepét a pártdemokráciától, azzal érvelve, hogy a demokratikus jogok bővítése veszélyezteti a központi akarat érvényesítését. Az is előfordul, hogy a politika általános érdekei elé helyezik a helyi érdekeket, eltűlőzva a helyi önállóság szerepét. Egyesek a párton belül – és sokszor azon kívül is – minden kérdésben nyilvános vitát igényelnek, ami megvalósíthatatlan, és nem is célszerű. Gyakran szembeállítják egymással a demokráciát és a centralizmust. E nézet képviselői sematikusan azt hangoztatják, hogy egy szervezeti rendszerben vagy a demokratikus vonások uralkodnak, vagy a centralizált vezetés érvényesül, s szerintük egy időben csak az egyik vagy a másik oldal fejleszthető.

Pártunk álláspontja nemcsak abban egyértelmű, hogy a demokráciát nem lehet a centralizmustól elválasztani vagy azzal szembeállítani, hanem abban is, hogy a demokratikus centralizmus két elemét a gyakorlatban nem lehet tetszés szerint felcserélni. A konkrét tevékenység minden fázisában pontosan tudni kell, mikor van helye a demokratikus fórumok aktivitásának, és mi-ben kell érvényesülnie a centralizmusnak. Azt a kérdést, hogy végrehajtsunk-e egy adott határozatot, vagy sem, hogy kiálljunk-e a párt politikája mellett, vagy sem, nem tehetjük vita tárgyává. Azt sem engedhetjük meg, hogy párttagok tetszés szerint válogassanak a párt politikájának egyes részei között aszerint, hogy az egyiket kötelezőnek tartják magukra nézve, a másikat meg nem. Elveink következetesebb érvényesítésére a jövőben ebben a tekintetben is nagyobb figyelmet kell fordítanunk.

A gyakorlatban érvényesítjük azt az alapelvet, hogy a felsőbb pártszervek határozatai az alsóbb pártszervekre kötelezőek. Az irányító pártszerveknek jogában áll hatályon kívül helyezni az alsóbb szervek által hozott határozatokat, ha azok ellentétesek a párt politikai irányvonalával, illetve a felsőbb szintű határozatokkal. Munkánk demokratizmusa fejeződik ki abban, hogy az irányító szervek ilyen esetben kötelesek eljárásukat megindokolni az érintett alsóbb pártszervek fórumain.

A párton belüli demokratikus viszonyokat jelentősen befolyásolja a bírálat és az önbírálat. Helyzetünket az jellemzi, hogy ennek szükségessége általánosságban elismert; a valóságban azonban a bírálat és az önbírálat gyakorlása gyenge pontja pártéletünknek. A bírálat az általánosságok szintjén mozog, ritkán személyre szóló. Eléggé jellemző a negatív jelenségek elmarasztalása a személyes felelősség megállapítása nélkül. Ennek az is oka, hogy egyesek a bírálatot gyakran a személyük elle-

ni támadásnak veszik. Sokan egzisztenciális okokból nem bírálják, félnek a következményektől, a burkolt megtorlástól. Egyet kell értenünk a közvéleményben elterjedt nézetekkel, miszerint nem kis számban vannak vezetők, akik látszólag elfogadják a bírálatot, de nem felejtik el, kitől kapták azt. A bírálat megtorlása többnyire nem nyíltan történik, hanem burkoltan, utólag nehezen ellenőrizhető formában. Határozott, egyértelmű és következetes felelősségre vonást kell alkalmaznunk azokkal szemben, akik elfojtják a jogos kritikát, akik olyan légkört teremtenek maguk körül, amelyben csak jót lehet mondani.

Eléggé elterjedt jelenség, hogy az észrevételek irányultságát és tartalmát nem annyira a bírálendő fogyatékok határozzák meg, mint inkább az, hogy kivel kapcsolatosak. Egyes vezetők például jobbára csak „lefelé” bírálják. Találkozunk ennek az ellenkezőjével is, azzal a felfogással, hogy a hiányosságok jóvátétele az egy szinttel feljebb elhelyezkedő szervek, illetve képviselőik feladata és joga. Gyakori jelenség, hogy a bírálatot már eleve aszerint fogalmazzák meg, hogy milyen beosztású vezetőre vonatkozik.

Az önkritikával is gondok vannak. Egyesek idejétmúlt módszernek tekintik. Mások úgy vélekednek, hogy az önbírálat árt a vezetői tekintélynek. Előfordul, hogy az önként feltárt hibák miatt megbélyegeznek, pellengérre állítanak párttagokat, ahelyett hogy ezt egyértelműen pozitív, a munkát segítő megnyilvánulásnak tekintenék. A pártdemokrácia kiteljesedése megköveteli a bírálatnak és az önbírálatnak az erősítését. A pártszervek és -szervezetek segítsék a bírálatához szükséges légkör kialakítását, ilyen értelemben is növeljék a párttagok politikai érettségét, felkészültségét. Akik párttiszságot vagy más vezető állást töltenek be, érezzék kötelességüknek, hogy saját munkájukat reálisan értékeljék, ké-

pességeiket ne becsüljük túl, ne tartsák magukat hibátlanoknak, csalhatalannak.

A pártdemokrácia fejlesztésének lényeges területe a párt választási rendszerének folyamatos korszerűsítése, demokratizmusának erősítése. Folytatni kell és tovább javítani bevált gyakorlatunkat. A pártdemokrácia fejlesztésében fontos előrelépés volt, amikor bevezettük, hogy a jelölőbizottságokat a vezetőségválasztást megelőző taggyűléseken hozzák létre. A bizottság tagjainak a párttagsággal folytatott beszélgetése jól megalapozza a választásokkal kapcsolatos személyi javaslatokat. A XIII. kongresszusra készülve döntöttünk arról, hogy a pártértekezleteket megelőzően jelölést előkészítő bizottságokat kell alakítani. A tapasztalatok kedvezőek, ezek a bizottságok munkájukkal jól szolgálják a választási gyakorlat demokratikus vonásainak erősödését. A párttagság a taggyűlésen közvetlenül és titkosan választja meg az alapszervezet titkárát és a vezetőség tagjait. A demokratizmus szélesedését bizonyítja az is, hogy terjed a többes jelölések gyakorlata. Nagy érdeklődést váltott ki, hogy az utóbbi években négy esetben a megyei pártbizottság első titkári posztjára két alkalmas jelöltet állítottak. Ez a gyakorlat a pártélet különböző szintjein egyre nagyobb teret nyer.

A XIII. kongresszus a választási rendszer demokratizmusának erősítésére újabb döntéseket hozott. A szervezeti szabályzat módosításával eltörölte a választhatóság korábbi megkötöttségét, az egy-, illetve hároméves párttagsági időt. Ezáltal minden párttag nemcsak választóvá, hanem választhatóvá is vált. Fontos módosítás az is, hogy a Központi Bizottság és a Központi Ellenőrző Bizottság, valamint a pártbizottságok azon tagjai, akiket nem választottak meg küldöttnek, a testület felmentéséig teljes jogú résztvevői a kongresszusnak, illetve a pártértekezleteknek.

Az elért eredmények ellenére is érdemes tovább gondolkodnunk választási rendszerünk tökéletesítésén. Erre kötelez bennünket a kongresszus határozatának szelleme, a pártdemokrácia szélesítésének szükségessége és az, hogy a kongresszust megelőző pártrendezvényeken erre vonatkozóan sok észrevétel, javaslat hangzott el. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy egyes párttagok bírálták a párt választási gyakorlatának több elemét. Volt olyan javaslat is, hogy legyen kötelező a kettős jelölés, valamint, hogy egy meghatározott posztot csak bizonyos ideig lehessen betölteni. E javaslatokat gondosan elemezzük. Egy részükre a párt vezető testületei már a következő esztendőben visszatérnek.

Tovább kell szélesítenünk az alsóbb szervek önállóságát és felelősségét saját vezető szerveik személyi összetételének kialakításában. A felettes szervek részéről helyenként túlszabályozottság, máshol felesleges gyámkodás tapasztalható. Az e területen levő hiányosságokat az is jelzi, hogy a pártbizottságok vezető tisztségviselőinek körében szükségessé váló cseréket általában a felsőbb pártszerv kezdeményezi. Ez arról tanúskodik, hogy e helyeken nem eléggé kritikus, nyílt és demokratikus a légkör. Érdemes elgondolkodni választási rendszerünk olyan irányú továbbfejlesztésén is, amely lehetővé tenné az alapszervezeteknek, a pártszerveknek, hogy meghatározott számú jelöltet javasoljanak az egy szinttel feljebb levő választott testületekbe.

A demokratikus centralizmus határozottabb érvényesítése érdekében kívánatos erősíteni mind a kollektív, mind a személyes felelősséget. Gyakori, hogy a felelősség személytelenné válik, elmosódik. Ennek több oka is lehet. Van, amikor a kollektív döntés köntösébe bújva a bürokrácia útvesztői teszik lehetetlenné a személyes felelősség megállapítását. Máskor a különböző összefonódó érdekek akadályozzák a felelős személy kideríté-

sét. Napjainkban eléggé elterjedt gyakorlattá vált a felelősség áthárítása. Ezen változtatni kell. Természetesen nem az a lényeges, hogy legyen kit megbüntetni, hanem az, hogy egy kollektív döntés meghozatalakor minden döntéshozó érezze a szóban forgó ügyben saját személyes felelősségét. Tudnia kell, hogy felelős érte, ha felelősen, elhamarkodottan mond véleményt, vagy formálisan vesz részt a döntéshozatalban.

Erősíteni kell a párton belüli ellenőrzést, aminek egyik formája a vezető szervek rendszeres beszámolója pártszervezeteik és a felsőbb szervek előtt. Ennek pártunkban a szervezeti szabályzat által szentesített hagyományai vannak. Olyan gyakorlat alakult ki, amely garantálja a párttagság azon jogának érvényesülését, hogy közvetlenül vagy megbízottjai útján ellenőrzést gyakoroljon a testületek és a tisztségviselők munkája felett. Az irányítást ellátó szervek kötelesek számot adni az őket megválasztó testületnek a két ülés közötti tevékenységükről: a határozatok végrehajtásának helyzetéről, saját állásfoglalásaik, döntéseik lényegéről, indokoltságáról, az üléseiken tárgyalt problémákról, a munkabizottságok tevékenységéről, a párttagságot és a közvéleményt foglalkoztató főbb kérdésekre adott válaszaikról, intézkedéseikről. A gyakorlatban azonban több helyen még mindig mintegy leltárszerűen csak a napi-rendi témákról, a rendezvényekről tájékoztatnak. Ez pedig nem nyújt kellő alapot a munka érdemi értékeléséhez. A pártbizottságok üléseinek napirendjén a végrehajtó bizottságok beszámolóit legtöbbször utolsó pontként szerepelnek, s velük kapcsolatban se kérdés, se észrevétel nem hangzik el, így azokat a testület gyorsan letudva, jóváhagyja. Az ilyen beszámolás formális, szinte felesleges, nem erre van szükség.

Minden szinten kívánatos, hogy az állásfoglalásokról rendszeresebben tájékoztassák a párttagságot. Arra kell

törekedni, hogy a beszámolók kapcsán a párttagság az eddiginél jobban érvényesíthesse ellenőrző, véleményalkotó szerepét. Legyen igény arra, hogy a két ülés közötti időszak főbb kérdéseiben, a további feladatokban a párttagok, a párttestületek kritikusabban foglaljanak állást. Helyesen kell értelmezni a nyíltság követelményét is. Fel kell lépni az ellen, hogy túlzott óvatosságból szigorúan bizalmasan kezeljenek olyan ügyeket is, amelyekről indokolt lenne a tájékoztatás. Nem mond viszont ellent a demokráciának, hogy mindazok, akikre tartozik, megőrizték az állami titkot.

A párton belüli demokratikus viszonyokat jelentősen meghatározza a kádermunka színvonala. Az utóbbi időben növeltük a kádermunka demokratizmusát. Rendeztük és tovább decentralizáltuk a pártban a hatásköröket. A munkahelyi kollektívák jogává vált, hogy véleményezzék a vezetők munkáját. A vezetők cseréjénél egyre inkább alkalmazzák a többes jelölést. Meghonosított a pályázati rendszer, a meghatározott időre szóló vezetői kinevezés. Ezek jelentős eredményeket hoztak a párt káderpolitikájának megvalósításában.

Az eredmények ellenére a kádermunka demokratizmusának és hatékonyságának is egyik legfőbb akadálya a még mindig eléggé jellemző szubjektívizmus, személyi összefonódás. Szűkíti a demokráciát, hogy a döntésre jogosult testületek tagjait nem mindig vonják be megfelelően a káderügyek előkészítésébe. Az sem helyes, hogy a felsőbb pártszervek vezetői viszonylag sokszor beleszólnak olyan személyi kérdések eldöntésébe, amelyek kizárólag az alsóbb pártszervek hatáskörébe tartoznak. A vezető posztokra történő kiválasztásnál esetenként előfordul a rögtönzés, és szerepet játszik az összeköttetés, az ismeretség.

A kádermunka új vonásainak a pártdemokráciára gyakorolt kedvező hatását gyengítik a szándékainknak,

a káderpolitikai elveinknek ellentmondó bizonyos jelenségek. Többek között erre utal, hogy a jelölőbizottságok munkáját helyenként lebecsülik, a többes jelölést formálisan értelmezik. Itt kell szólni arról is, hogy nem mindenütt élnek a pályázati rendszer demokratikus lehetőségeivel, különböző manipulációknak adnak teret, szűk körben eleve meghatározzák, hogy mi lesz az eredmény. Mindez azt is mutatja, hogy az új formák bevezetése csak lehetőségeket, feltételeket teremtett a kádermunka demokratizmusának erősítéséhez, de ehhez önmagában nem nyújt teljes vagy elegendő biztosítékot. Elveink következetes érvényesítése érdekében továbbra is szükség van az új törekvések határozott képviselésére ebben a vonatkozásban is.

A pártszerveknek a kádermunka demokratizmusának erősítése végett javítaniuk kell az ellenőrzést. Arra kell törekedni, hogy a testületi tagok felkészülten, érdemben vegyenek részt a személyi kérdések eldöntésében. A testület ne csak a kinevezéskor és a felmentéskor foglalkozzon a hatáskörébe tartozó vezetőkkel, hanem fordítson gondot folyamatos nevelésükre, ismerje el eredményeiket, tárja fel hiányosságaikat. Előrehaladásunknak elengedhetetlen feltétele, hogy idejében felismerjük, visszaszorítsuk a kádermunka demokratizmusának szélesítését akadályozó nézeteket, és megszüntessük a helytelen gyakorlatot.

A Magyar Szocialista Munkáspárt tevékenységének eredményessége általában azt bizonyítja, hogy a demokráciát nem önmagáért való, nem öncélú elvnek tekintjük, nemcsak beszélünk róla, hanem mindent el is követünk azért, hogy áthassa a párt működésének valamennyi területét. Az elmúlt esztendőknben sokat tettünk az érvényesüléséhez szükséges feltételek megteremtéséért és javításáért. Kialakultak bizonyos munkaformák,

amelyeknek az érdemi működtetése és továbbfejlesztése ténylegesen biztosíthatja, hogy párttagságunk még szélesebb körben tudjon élni a demokratizmusban rejlő lehetőségekkel. Ehhez következetesebben érvényre kell juttatni azt az elvet is, mely szerint a pártdemokrácia egyidejűleg jelent jogokat és kötelességeket, együtt jár a felelősség vállalásával. Ebben a szellemben kell dolgoznunk, ezt a szellemet kell erősítenünk a párt minden szervében és szervezetében, a párt egész tagságában. Minél inkább jellemzi a párt tevékenységét a szabad véleménycsere, az alkotó szellem, a munka kritikus értékelése, az együttes gondolkodás és cselekvés, annál jobban be tudja tölteni vezető szerepét társadalmunkban.

Összefoglaló a szekciók munkájáról

A tanácskozás három szekcióban ülésezett. A szekció-üléseken korreferátumok hangzottak el, s ezt vita követte. Ezután a szekciók elnökei plenáris ülésen számoltak be a végzett munkáról:

- a „Pártdemokrácia és szocialista demokrácia” szekcióról Lakos Sándor;
- „A pártdemokrácia fejlődésének történelmi tanulságai” szekcióról Huszár István;
- a „Pártdemokrácia és a pártélet működési rendje” szekcióról Petrovszki István.

A következőkben a szekcióelnökök beszámolóí alapján ismertetjük a tanácskozás vitáját.

Pártdemokrácia és szocialista demokrácia

Szekciónk, amely a pártdemokrácia és a szocialista demokrácia közötti összefüggéseket vizsgálta, aktív munkát végzett. A vitában a korreferensekkel együtt 23 felszólalás hangzott el. Ezek tartalmasak, nyíltak, őszinték és konstruktívak voltak, a téma elméleti és gyakorlati oldalait vizsgálták. A rendelkezésre álló időt figyelembe véve nem tudom érzékeltetni a szekcióvita gazdagságát, ezért csupán arra törekszem, hogy kiemeljek néhány fontosabbnak tartott kérdéscsoportot.

Az első kérdéscsoport, amelyről sok szó esett a szekcióban: mit jelent az, hogy a pártdemokrácia szintje meghatározza a közélet demokratizmusát?

A következő érvek vetődtek fel ezzel kapcsolatban. A párt vezető szerepének erősítése elképzelhetetlen a pártdemokrácia fejlesztése nélkül. A párt belső élete kisugárzik környezetére, belső vitái megalapozzák a társadalmi folyamatokat, ezért a társadalmi méretű vitákat előzetesen a pártban is le kellene folytatni, ki kellene alakítani ennek megfelelő formáit. A párttagok a pártban elsajátított normák szerint és az ott megtanult, megszokott módszerek alapján tevékenykednek a különböző társadalmi, állami, gazdasági szervezetekben, és a pártdemokrácia kisugárzó hatása ebben a tekintetben is érzékelhető. E szervezetek kommunista és pártonkívüli tagjai egyenlő jogokkal rendelkeznek, a párt tagjai ott tehát csak meggyőzéssel nyerhetik meg munkatársaikat a párt politikájának. Hogy a kommunisták

ilyen szellemben végezzék e helyeken munkájukat, annak lényeges feltétele, hogy a pártszervezetekben is maradéktalanul érvényesüljön a párttagok jogainak és kötelességeinek egyenlő volta.

E kérdés kapcsán végül kiemelték, hogy a pártdemokráciát is fejlődésében kell vizsgálni, s nem statikusan. A pártnak élen kell járnia a demokrácia tökéletesítésében, az új demokratikus formák kialakításában is, példát kell mutatnia a társadalom egészének.

A második kérdéscsoport kapcsán a vita résztvevői hangsúlyozták az alsóbb szintek növekvő szerepét a pártnak. Egyik legfontosabb feladatunk a jövőben, hogy a politikát jobban építsük alulról, több legyen az alulról kiinduló kezdeményezés.

Szóba került, hogy a közvetlen demokrácia a jövőben nagyobb figyelmet érdemel. A képviselők munkájában is növekszik ugyanis a közvetlen demokratikus elem – már a választógyűléseken is és a választások aktusában is –, továbbá a közvetlen demokrácia korábban élő formái ma újrateremtődtek üzemi gyűlések, területi gyűlések, falugyűlések formájában, és ezek nagyon hatékonyak, gyümölcsözőnek bizonyultak. A közvetlen demokráciára nagyobb hangsúlyt kell helyezni és meg kell találni ennek a megfelelőjét a párt életében is.

Szó volt arról a tévhitnek minősített nézetről, hogy Magyarországon a demokráciának nincsenek hagyományai. Ezzel szemben többen azt hangsúlyozták, hogy a demokráciának – és éppen a mozgalmi területeken – az országban nagyon komoly haladó hagyományai is vannak: a munkásmozgalomban, a szakszervezeteken belül korábban kialakult demokratikus formák, a szociáldemokrata pártnak megvalósított demokrácia – általában mindaz, amit mozgalmi demokráciának nevezhetünk.

Ennek kapcsán nagy figyelmet szenteltek a különbö-

zō érdekek, nézetek párton belüli jelentkezésének. Hangsúlyozták: a párt is strukturált szervezet, ennek megfelelően itt is megjelennek különböző érdekek és nézetek. Ezt nem tekinthetjük sem bajnak, sem hibának. Ezeket a különböző érdekeket ismerve kell újból és újból egységre jutnunk. Ehhez pedig arra van szükség, hogy a párton belül e nézetek nyíltan felszínre jussanak, eleven demokrácia legyen. Csakis a pártdemokrácia eszközeivel lehet a pártban is létező különböző érdekeket és nézeteket megismerni, ha kell, ütköztetni és egyeztetni.

A harmadik kérdéscsoportba azok a felszólalások sorolhatók, amelyek azzal foglalkoztak, hogy a társadalmi folyamatok változásai hogyan hatnak a pártdemokrácia fejlesztésére. Itt arról volt szó, hogy a társadalom struktúrájában az elmúlt 40 esztendőben nagyon nagy arányú változások mentek végbe, és ezek a változások tükröződnek a pártban is. Új rétegződés alakul ki a párttag-ságon belül, új rétegek jelentek meg a pártban is, és erre megfelelő figyelmet kell fordítanunk, mert érthető módon ennek nyomán is formálódnak eltérő érdekek, nézetek. Többen hangsúlyozták, hogy a politikában, a pártmunkában ezek helyes kezelésére a jövőben nagyobb gondot kell fordítanunk.

A szekcióban vita alakult ki a jövedelemdifferentiálás tudati hatásairól. Némelyek a differentiálás negatív hatását hangsúlyozták, és ez – mondták – gyengíti a párton belüli egységet, kedvezőtlenül befolyásolja a pártközvéleményt. Mások ezt a jelenséget természetesnek és pozitívnak tekintették, gazdasági és társadalmi irányítási felfogásunk szükséges velejárójának tartották.

Ennek kapcsán vita bontakozott ki arról is, hogy milyen kategóriákban gondolkozzunk, amikor a párt munkáját elemezzük. Valószínűleg kétféle megközelítés

szükséges itt: a korábbi, a társadalmi struktúra hagyományosnak nevezett felfogásából kiinduló megközelítés és ezen belül egy finomabb megközelítés is. E kettős megközelítésben tudjuk pontosabban figyelemmel kísérni és nyomon követni, hogy a párt hogyan reagál az egyes rétegek problémáira, érdekviszonyaira.

Ez érinti az értékrend kérdését, amelyről ugyancsak vita folyt szekciónkban. Egyesek szerint van kialakult, sőt megszilárdult értékrendünk, amely érvényesül és eligazító erejű. Mások azt hangsúlyozták, hogy az érdekluralizmussal együtt létrejött bizonyos értékluralizmus is. Különböző értékek léteznek a párton belül is, és ezek egymás mellett élése bizonyos gondot okoz, amivel a politikai munka még nem számol kellőképpen.

Többen felhívták a figyelmet arra az ellentmondásra, mely az általános művelődési szint növekedése és a vitakultúra, a politikai kultúra elmaradása között feszül. A vitakultúra, a politikai kultúra fejlesztése – hangsúlyozták – alapvető feltétele a pártdemokrácia elmélyítésének. A vitát akkor is vállalnunk kell, ha az nehézségekkel, konfliktusokkal jár. A szekció úgy ítélte meg, hogy a viták végső eredménye mindenképpen pozitív, egyszerűen nélkülözhetetlen a továbblépéshez.

Végül e kérdéscsoportban szó volt a garanciák megteremtésének fontosságáról. Ahhoz hasonlóan, ahogy állami vonalon létrehoztuk az Alkotmányjogi Tanácsot, amely arra hivatott, hogy szavatolja a törvények betartását és ellenőrzését, a párton belül is végig kellene gondolnunk, miképpen lehetne határozottabban, erőteljesebben, mint eddig, intézményesen garantálni bizonyos pártnormák betartását. Szükség volna erre például a kádermunka területén, amelyről többen említést tettek és elmondták, hogy szervezeti, intézményesített garanciák is szükségesek a kádermunka objektívabbá tételéhez.

A negyedik kérdéscsoport, melyről a szekcióban érdemi vita bontakozott ki, a párt helye a politikai rendszerben és ennek hatása a pártdemokráciára. Az eszmecsereben hangsúlyozták, hogy továbbra is számolnunk kell az egypártrendszer adta sajátos követelményekkel és körülményekkel, mert változatlanul ennek feltételei között működik politikai rendszerünk. Az egypártrendszer viszonyai között könnyebben felüti a fejét az elbizakodottság, és ezért a pártdemokráciának alapvető feladata, hogy bizonyos ellensúlyt teremtsen ezzel a veszéllyel szemben, segítve a párt önkontrollját.

Szó volt arról, hogy politikai rendszerünk egésze változóban, fejlődőben van. Problémaként említették, hogy ez a változás nem elég erőteljes, és ennek következtében bizonyos viták nem integrálódnak kellőképpen a párt fórumainak munkájába, sokszor azokon kívül folynak, ami nem egészséges jelenség.

Több vonatkozásban foglalkoztak az állami, a társadalmi szervek növekvő szerepével. Itt különösen a párt és a társadalmi szervezetek tevékenysége között meglevő kölcsönhatást hangsúlyozták. A pártdemokrácia és a pártmunka módszerei – mondták –, hatnak a társadalmi szervek demokráciájára és munkamódszereire. De fordítva is igaz: a társadalmi szervezetekben megvalósított formák és az ott érvényesülő demokratikus módszerek hatással vannak a pártdemokráciára is.

Ezzel összefüggésben több, megítélésünk szerint fontos következtetés hangzott el, például az az alaptételnek is tekinthető megállapítás, hogy a tömegszervezetek politikai súlya és a bennük érvényesülő demokratizmus mértéke között szerves összefüggés van. Arról is szóltak, hogy a tömegszervezetekben érdekes, új formákat alkalmaznak, például a választások kapcsán: egyrészt a közvetlen választás, másrészt a delegálás módszerét. A népfrontnál, a KISZ-nél, még a szakszervezeteknél is

újabbban a felsőbb szervek tagjainak egy részét az alsóbb szervek közvetlenül delegálják.

Fontosnak tartom, hogy több felszólalásban is elhangzott: növekszik az igény a párton belül is a közvetlen demokratikus formák iránt, miközben tapasztalható bizonyos fenntartás a választott szervek tevékenységével kapcsolatban; ezért hangsúlyozzák több helyütt a közvetlenebb részvételt a párton belül is egyes politikai és személyi döntések meghozatalában.

Végül – e kérdés kapcsán – szó esett a pártirányítás és a pártdemokrácia kérdéseinek összefüggéseiről. Itt főleg azt hangsúlyozták, hogy a pártirányítás új formáit kell keresnünk és kimunkálnunk, ha meg akarunk felelni a társadalmi és állami szervezetben végbemenő nagyon érdekes és nagyon fontos folyamatoknak.

A továbbiakban röviden megemlítenék néhány, a vitában ugyancsak elhangzott fontos kérdéskört.

Az egyik: a pártdemokrácia a gazdaságban. Itt különösen arra a gondolatra érdemes figyelni, hogy erősíteni kell a pártmunka politikai jellegét a gazdaságban. Némileg más hangsúllyal fogalmaztak a felszólalók, amikor arról volt szó, hogy jelen legyen-e a párt a gazdaságban, hogy közvetlenül vegyen-e részt a termelési folyamatok dolgaiban. Egyes vélemények szerint nem helyes, ha a párt közvetlenül részt vesz a termelési folyamatban felvetett problémák megoldásában, mások úgy ítélik meg, hogy ez elkerülhetetlen, mert a termelőegységben maga a termelés politikai kérdés is. Itt csak arról lehet szó, hogy ha jelen van a pártszervezet, akkor természetesen politikai eszközökkel és politikai módon vegyen részt a munkában, de semmiképpen ne vállaljon magára szakmai jellegű döntéseket.

Az új vállalatirányítási formákról az volt a vélemény, hogy ezek kedvező tapasztalatokat hoztak. Szóltak a kommunisták szerepéről az új vállalatirányítás körül-

ményei között. Elmondták, hogy akaratumk, szándékaink ellenére helyenként túlságosan magas a kommunisták aránya az irányító testületekben. Felszólalt például egy üzemi párttitkár, aki elmondta, hogy az ő vállalati tanácsuk 34 tagjából 30 párttag, pedig ők nem így akarták. Hogyan valósítsák meg ilyen körülmények között a politikai irányítást? Ez nyilvánvalóan új módon veti fel a pártszervezetek felelősségét is.

Ennek kapcsán lokális vita bontakozott ki arról, hogy a kommunisták állásfoglalását szükséges-e egyeztetni a vállalati tanács elé kerülő kérdésekben. Ez a vita nem dőlt el, itt különböző megfontolások kaptak hangot. Az viszont egyértelmű volt, hogy az új vállalatirányítási formák létrejötte után át kell gondolnunk az összes korábbi fórum tevékenységét, mert a vállalatirányítás új rendszere minden szervezetet érint, a pártszervezetet, a szakszervezetet is. Át kell gondolni, hogy tevékenységüket most hogyan lehetséges hatékonyabbá tennünk.

Szóba került a közvélemény kérdése: hogyan fejeződik ki a közvélemény. milyen eszközrendszer szavatolja a közvélemény befolyásolását.

Itt két elemet emelnék ki. Az egyik, hogy a közérdek nem azonos a közvéleménnyel, mert a közérdek objektív, a közvélemény viszont szubjektív kategória. De a pártnak mind a kettővel számolnia kell a politika alakításánál, és azzal is, hogy miképp lehet ezt a kettőt egyidejűleg számba venni.

A másik, hogy a közvélemény befolyásolható, és a pártnak egyik legfontosabb feladata: pozitív irányban befolyásolni a közvéleményt.

A párt propagandatevékenységéről elmondták, hogy bizonyos fáziskésés tapasztalható. A párt gyakorlatában alkalmazott új megoldásokra olykor idejélmúlt válaszokat adunk. Nincs teljes szinkron a párt gyakorlati tevékenysége és a propagandában adott válaszok között.

Szóba került a hatalommal való visszaélés, és ezzel kapcsolatban az, hogy a demokrácia az egyik leghatékonyabb eszköze annak, hogy az ilyen jelenségeknek elejét vegyük. Ma azt tapasztaljuk, hogy a visszaélés esetei a pártszervezetek, a kommunisták szeme előtt játszódhatnak le, és ők gyakran mégsem lépnek fel olyan eréllyel, mint ahogy elvárható lenne.

A pártpropagandával és általában a politikai nevelő munkával kapcsolatban itt is többen hangsúlyozták, hogy a meggyőzés valóban döntő és nélkülözhetetlen fegyverünk. Ha meggyőzés nélkül viszünk keresztül bizonyos határozatokat, akkor ez óhatatlanul megbosszulja magát a végrehajtás szakaszában.

Befejezésül megemlítem: a vitában többen szóba hozták, hogy még mindig túlságosan misztifikáljuk a párt belső életét, akkor is, amikor ezt semmi sem indokolja. A párt belső életéről sokkal bátrabban kellene a közvéleményt tájékoztatnunk, mert ezáltal növekedne a párt presztízse, jobban megértenék céljait, szándékait.

A pártdemokrácia fejlődésének történelmi tanulságai

Szekciónkban, amely A pártdemokrácia fejlődésének történelmi tanulságai címen szerveződött, a négy korreferátum, a fél tucat kérdés és a majd egy tucat hozzászólás voltaképpen érintette a párt belső életének egészét, a lenini párt jegyeinek összességét, a politikai mechanizmus minden fontos vonását, tehát nem korlátozódott történelmi kérdések vizsgálatára.

Figyelve Lakos Sándor tájékoztató összefoglalóját szekciónk munkájáról, majdnem elmondhatnám – kisebb módosítással – mindazt, amit ő is megemlített.

A tanácskozás egyértelműen fontosnak, időszerűnek tartotta az eszmecserét, a pártnak az ilyen típusú tudományos vizsgálatokra, tapasztalatainak átgondolására alapozott önelemzését. Szükséges tehát, hogy a párt időközönként különböző aspektusokból átvilágítsa önmaga tevékenységét, és erre jó alkalom az ilyen eszmecsere is.

Nem fedezhettem fel olyan megállapításokat, amelyek vitatták volna a bevezető előadás politikai vagy elvi pozícióját. Inkább annak egy-egy gondolatát fejtették ki, folytatták, gazdagították, illetve igazolták. Vagyis a vita – nem túlzás talán ez a jelző – alkotó volt. Még egy jelzőt megkockáztatok: felelős vita volt. Az elméleti fórum és a pártfórum valamilyen sajátos kombinációjának tekinthetjük eszmecserénket, ahol a párt gyakorlati és elvi kérdéseinek egész sora szerepelt napirenden.

Néhány kérdést szeretnék kiemelni a vitából, a vitáról.

Az egyik hozzászóló szavaival indítom az elsőt: a legtöbb résztvevőt elsősorban nem a történelmi kérdések izgatják, de a mai helyes elvek értelmezéséhez, megértéséhez kell a történelmi folyamat tanulságainak megfelelő hasznosítása és átgondolása. Nem tudom megállni, hogy ne idézzek Adytól egy mondatot: „A Múlthoz utasítom a látni kívánókat.” A történelmi elemzésnek nem az a célja, hogy történelmietlen absztrakciókat keressen. Nem ta'mudizált normatívák, katekizált tételek megfogalmazásához kell a történelmi vizsgálat, összegzés. Másképpen szólva: a demokratizmusról vallott fel fogásunk sem mozdulatlan. A demokratizmusnak nincs helytől, időtől független modellje, örök érvényű receptje. Tehát ne sémákban gondolkozzunk, ne sémák alkalmazását kérjük számon magunktól vagy másoktól.

Ugyanakkor nem váltak időszakatlenné a történelmi íntelmek, legyen szó akár a klasszikusok, elsősorban Lenin látnoki elemzéseiről, akár a munkásmozgalom különösen tanulságos folyamatairól, történelmi szakaszairól, fordulóiról. Lehet és kell a ma küzdelmeihez is meríteni ebből a tiszta forrásból. A munkásmozgalom nemzetközileg és hazai méretekben egyaránt átgondolható tengeri küzdelme, tapasztalata termelte ki a pártélet alapelveit. A ma megértése nem lehetséges múltunk ismerete, tanulsággá tömörítése nélkül.

S így a szekció, mint a bevezető előadásban is hallhatuk, maga is sürgette az MSZMP történelmi útjának elméleti általánosítását, ideológiai átgondolását.

A második kérdéscsoport, amiről beszélgettünk: a történelem nem példatár a ma lépéseinek igazolására vagy cáfolatára, és csak a múltból nem lehet építkezni. A jelen felcserélheti pártéletünk korábban helyesnek tartott elemeit újakkal, miközben másokat megőriz, új feltételekhez igazítva értelmez. Vagyis nem takaríthatjuk meg

magunknak ázt a szellemi erőfeszítést, hogy tisztázzuk soron levő tennivalóinkat, a társadalmi fejlődés adott követelményeihez igazítsuk módszereinket. A mai helyzet jellemzésére gyakorta alkalmazzuk az útkeresés szót. S valóban, sok még az elvégzetlen dolgunk, azért, hogy korszerűvé tegyük politikai mechanizmusunkat, vagy megszokottabban: a pártélet eszközrendszerét, módszerét, stílusát. Az ilyen értelmű útkeresés éppen nem a tanácsstalanság, a tétovázás jele, hanem sokkal inkább a céltudatos tevékenység bizonyítéka. Szerencsére, az utóbbi évek konkrét lépéseinek egész sora adhat erre igazolást.

A demokratizmus fejlődése a pártéletben – csakúgy, mint a politikai rendszer egészében – nem lehet öncélú játék. Ezzel összefüggésben három problémára irányította a szekció a figyelmet.

Először: aláhúzta ez a vita is a XIII. kongresszus határozatának tanácskozásunk jelmondatául választott tételét: a párton belüli demokratikus, nyílt, közösségi viszonyok hatnak az egész közéletre. Vagyis, minden e téren végbemenő folyamat túlmutat a pártélet határain, és ezzel tisztában kell lenni. Ezen összefüggés jegyében a tétel meg is fordítandó: a politikai rendszer olyannyira szükséges fejlesztése céljából is korszerűsíteniünk kell belső életünket.

Másodszor: a közéletiségre, a közügyek megértetésére való nevelésnek alapvető feltétele a demokratizmus kibontakoztatása.

Végül, de talán éppen elsősorban: a társadalmi erőforrások sürgetően szükséges gyarapításának és politikai céljainkra való teljesebb kiaknázásának alapvető feltétele a demokratizmus fejlesztése.

Befejezésül: tudom, hogy e rövid összegzésben a korreferensek és hozzászólók több fontos gondolatot nem

hallottak vissza, s ezért elnézésüket kérem. Úgy gondolom, hogy szalmacséplés, üres közhelyek ismételtgetése nem volt tanácskozásunkon. De ezért nehéz a vitát is röviden összefoglalni. Nagyon nehéz szelektálni vagy pedig rangsorolni a hozzászólások, a felvetett gondolatok között. Nem is vállalkozom a szelektálásukra, inkább csak jellemezni akartam a vita karakterét.

Végül úgy érzem – s erről is szólni kell –, volt mondanivalónk egymás számára. Ez rendkívül fontos dolog. Ehhez azt is hozzátehetném: a szekcióviták másnapján is. Mondanivalónk a tanácskozás végén nem lett kevesebb. S ezt is a tanácskozás érdemének tekintem. Nem azért nem lett kevesebb, mert több lett a kétely, mint ami korábban volt. Sok kérdésre kaptunk választ, sőt azt is jobban látjuk most, hogy mi a kérdés, vagy mik a kérdések. Ezért is egyértelműen foglaltak állást többen amellett, hogy az ilyen tanácskozásokat folytatni lehet, folytatni kell, más és más aspektusokból.

Pártdemokrácia és a pártélet működési rendje

A harmadik szekcióban a párt működésének legkülönbözőbb területein vizsgáltuk a demokrácia érvényesülését, kitéljeseződésének akadályait, illetve továbbfejlesztésének lehetőségeit. Nyolc korreferátum és tizenegy felszólalás hangzott el, zömmel gyakorlati pártmunkások részéről.

Sokoldalúan megvitattuk az alapszervezeti pártélet, a testületi, a kádermunka és a pártépítés demokratizmusát; a pártfegyelem és a demokrácia kölcsönhatását, a demokratizmus és a centralizmus dialektikáját; a párt munkamódszerét, a párton belüli vita, vitakultúra, kritika és önkritika kérdéseit.

A vitában részt vevők egyöntetű véleménye, hogy a párton belüli demokrácia nem maradt el a társadalmi élet különböző területeinek demokratizmusától. Nem azért van tehát szükség a pártdemokrácia kérdéseinek ilyen széles plénumon történő felelősségteljes megvizsgálására, mintha e területen nagyobb gondjaink lennének, hanem azért, hogy annak a politikai programnak a megvalósítására, amit a XIII. kongresszus elfogadott, a pártdemokrácia erősítésével és továbbfejlesztésével is felkészüljön a párt. A konferenciánk jelszavául választott kongresszusi tétel, amely szerint: „A párton belüli demokratizmus, a nyílt közösségi viszonyok hatnak az egész közéletre” – indokolttá teszi, hogy még inkább erősítsük a párton belüli demokratizmust, és ezzel is

gyorsítsuk a társadalmi életben a szocialista demokrácia további kiteljesedését.

A szekcióba gyakorlati pártmunkások hozták el gazdag tapasztalataikat, igazolva ezekkel elveink, eszméink, politikai nézeteink igazát. Gazdagították a konferenciát megyei, községi, üzemi, alapszervezeti párttitkárok, akik felelősségteljesen, hozzáértően és előremutatóan közelítették a kérdéseket.

A párton belüli demokrácia továbbfejlesztéséhez fel kellett tárunk azokat az okokat, amelyek ma még helyenként és időnként gátolják annak érvényesülését. Többek véleménye, hogy a párt működése még mindig túlszabályozott, az alapszervezetek számára sok kötelező feladatot írnak elő az irányító pártszervek. Ez korlátozza önállóságukat és öntevékenységüket. Erősen hat a megszokottság, a rutin, a formalizmus. Még mindig nem tudtuk leküzdeni a bürokratizmust, és fellelhető a szubjektívizmus nemcsak a kádermunkában, hanem a párt működésének más területein is. Mindezeknek a figyelembevételével kell megfogalmaznunk azokat a teendőket, amelyek munkánk javítását és ennek érdekében a demokratizmus kiteljesedését szolgálják.

Különös hangsúlyt kapott a szekció munkájában, hogy erősíteni kell a pártmunka mozgalmi jellegét. A párt politizáló tevékenységének, a politikai munkának a hatékonysága nem fokozható mozgalmi módszerek nélkül. Szükség van új eszközökre, de többen szóvá tették, hogy vannak olyan bevált, korábban is alkalmazott mozgalmi módszerek, amelyek ma is jól használhatók.

Ezzel összefüggésben több hozzászóló hangsúlyozta annak szükségességét, hogy gyorsuljon az információ-áramlás a párton belül, mind fentről lefelé, mind pedig lentől felfelé. Az utóbbit különösen hangsúlyoznám, hiszen a politika formálásában való részvétel, a párttag-ság egészének bekapcsolása e folyamatba csak ily mó-

don képzelhető el. Ugyanakkor, ha megköveteljük a párt tagságától a politika ismeretét, képviselétét, hirdetését, szükség esetén védelmét – és nem utolsósorban a végrehajtásban való példamutató magatartást –, akkor gondoskodnunk kell arról, hogy megfelelően tájékozottak legyenek a politikai döntésekről és mindarról, ami az agitációs munkához szükséges.

A vitában részt vevők fontosnak tartották, hogy legyen nyitottabb a pártmunka. Az egyik felszólaló úgy fogalmazott, hogy helyenként fekete doboznak nevezik a pártvezetőség munkáját, mert még a párttagság sem tud mindig arról, mi történik a pártvezetőségben, még kevésbé a pártönkízüliek. Pedig a pártmunka tartalmának, a kommunisták törekvéseinek, elgondolásainak szélesebb körrel való megosztása pozitívan befolyásolná a társadalmi közvéleményt. Meg kell szabadulnunk a formalitásoktól, olyan magunkkal cipelt és ma már nem indokolt formáktól, amelyek nehezítik tevékenységünket.

A mi szekciónkban is szorgalmazták a párton belüli eszmecserét, a vitát, a vitakultúra fejlesztését.

A munka mozgalmi jellegének erősítése biztosítsa a párt politikai jelenlétét a társadalom egészében. a párt és a tömegek közötti kölcsönös bizalom erősödését. Ezért a bizalomért mindennap újra meg kell küzdenünk.

Mint említettem, a mi szekciónkban zömmel a különböző szintű pártszervek és -szervezetek felelős tisztségviselői ültek, akik számára közvetlen gyakorlati jelentősége van annak, hogy a mindennapi tevékenységben ennek az elméleti konferenciának az anyagát hogyan hasznosítják. Ezért olyan álláspontra helyezkedtünk, hogy az itt elhangzottak végiggondolása és a gyakorlati munka nyelvére való lefordítása mindannyiunk kötelessége. és a kölcsönös tapasztalatcseréből lesűrhető tanulságok azonnal hasznosíthatók.

Tartalom

ELŐSZÓ

[7]

Lakatos Ernő:

MEGNYITÓ

[9]

Németh Károly:

A PÁRTDEMOKRÁCIA KÉRDÉSEIRŐL

[15]

ÖSSZEFOGLALÓ A SZEKCIÓK MUNKÁJÁRÓL

[41]

Lakos Sándor:

PÁRTDEMOKRÁCIA

ÉS SZOCIALISTA DEMOKRÁCIA

[43]

Huszár István:

A PÁRTDEMOKRÁCIA FEJLŐDÉSÉNEK

TÖRTÉNELMI TANULSÁGAI

[51]

Petrovszki István:

PÁRTDEMOKRÁCIA ÉS A PÁRTÉLET

MŰKÖDÉSI RENDJE

[55]

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szikra Lapnyomda (86-3077), Budapest
Felelős vezető Csöndes Zoltán vezérigazgató
A kötetet Dús Ágnes szerkesztette
A fedélterv és a tipográfia Pányi Béla munkája
Műszaki vezető Bereczki Gábor
Terjedelme 3,2 (A/5) ív

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Agitációs és Propaganda Osztálya, a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya és az MSZMP Politikai Főiskolája 1985. november 21—22-én „A pártdemokrácia helyzete és fejlesztésének feladatai” címmel országos elméleti tanácskozást tartott.

A már rendszeressé váló elméleti tanácskozások sorában először volt téma a párt, s ezen belül a párt-demokrácia érvényesülése és fejlődési lehetősége, mint ami kihat a szocialista demokrácia, a politikai intézményrendszer egészére, befolyásolja annak helyzetét, működését.

A tanácskozás résztvevői három szekcióban megvitatták megtett történelmi utunk és a testvérpártok tapasztalatait, a pártdemokrácia helyzetét a szocialista demokrácia egészével összefüggésben, valamint a témához kötődően a párt belső életének és működésének folyamatait.

Kötetünk tartalmazza Lakatos Ernőnek, az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya vezetőjének megnyitóját, Németh Károlynak, a párt főtítkárhelyettesének vitaindító előadását, valamint az egyes szekciók elnökeinek összefoglalóit a végzett munkáról.